

Fűrészüzem Oregonban – 1950 körül

Amerikából jöttem...

KÉPESLAPOKON A SZAKMA

Pauló Tamás
ny. faipari mérnök-tanár

Gyerekkorom egyik kedvenc játéka volt a fenti szavakkal kezdődő, majd a ... mesterségem címere folytatású, találós kérdésekkel tarkított fejtörő. A játékban kisgyerekként új fogalmakkal, érdekes szakmákkal lehetett megismerkedni.

A közelmúltban egy előadás utáni beszélgetés során ismerkedtem meg egy váci képeslapgyűjtővel. Bár a bolhapiacok látogatása során magam is látom az eladóknál a gumival átfogott képeslapkötegeket, amit

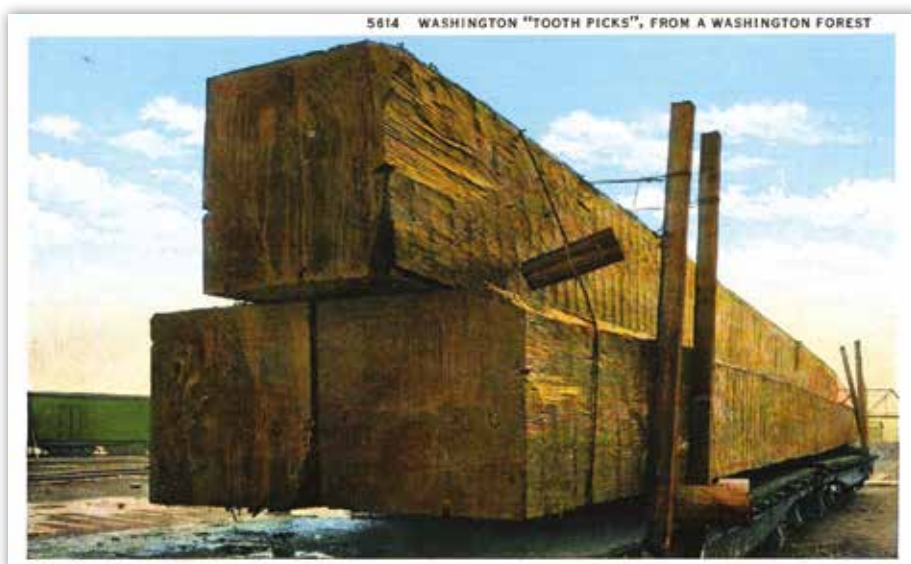
gyűjtők lapozgatnak türelmesen, nem gondoltam, hogy Magyarországon többbezer, világszerte pedig nagyságrendekkel több olyan gyűjtő van, akik évek-évtizedek alatt értékes tematikus gyűjteményeket

állítanak össze. Ezek a gyűjtemények képezik nemegyszer az alapját egy terület, egy korszak, egy téma feldolgozásával foglalkozó könyvnek, kiállításnak. Aukciós cégek kínálják ezrével (esetenként igen

drágán) a témához kapcsolódó postai levelező- és képeslapokat. Meglepőnek tűnt számomra – mivel Európában ez nem volt jellemző – a gyűjtő kolléga által kiválogatott és kölcsön adott több tucat amerikai képeslap, mivel ezeken nem a szokványos táj, városkép, vízesés volt látható, hanem kifejezetten ipari üzemek, épületek, faipari tevékenységek. Amerikában a képeslapok kb. 150 évvel ezelőtti indulásakor, majd a későbbiek során is büszkén mutatták meg a fatelepeket, fűrészüzemeket, a hagyományos szakmákat.

Az amerikai kontinenst szinte a felfedezése után azonnal elkezdték meghódítani, gyarmatosítani. A XVI. század második felében Közép- és Dél-Amerikában elsősorban a spanyol és portugál gyarmatok jöttek létre. A helyi azték és inka kultúrákat elpusztítva rengeteg aranyat zsákmányoltak és juttattak el az anyaországokba. Észak-Amerika zömmel angol, francia és holland érdekeltségű területekre tagozódott. Ekkor még igen nagy számban éltek ezen a területen indián törzsek. Európából több hullámban érkeztek hódítók, új hazát keresők.

Az 1700-as évek végére az új területen élők egymás közötti harcai, valamint az anyaállamoktól való elszakadás folyamata lezárult. Az 1800-as évek elején kb. 4 millióra

Fogpiszkálók vasúti kocsin – Washington

tehető Észak-Amerika lakossága. A több hullámban történő bevándorlás okai igen sokfélék voltak. Az 1500-as évek második felétől jórészt az ellenreformáció miatti vallási üldözés, részben a területekért vívott háborúktól való félelem, részben az éhínségek, járványok miatt választották az új hazát. Ezekben a hullámokban kerültek ki a mai napig az ősi hagyományokat őrző mormon, amish és shaker vallási csoportok. A bevándorlás során nemcsak egyéni telepések, hanem nagycsaládok, egész települések, sőt egyes megyék szinte teljes lakossága vált az új haza lakójává. Az 1800-as évek elejétől az ipari forradalom, a hajózás, majd a vasútépítés fellendülése,

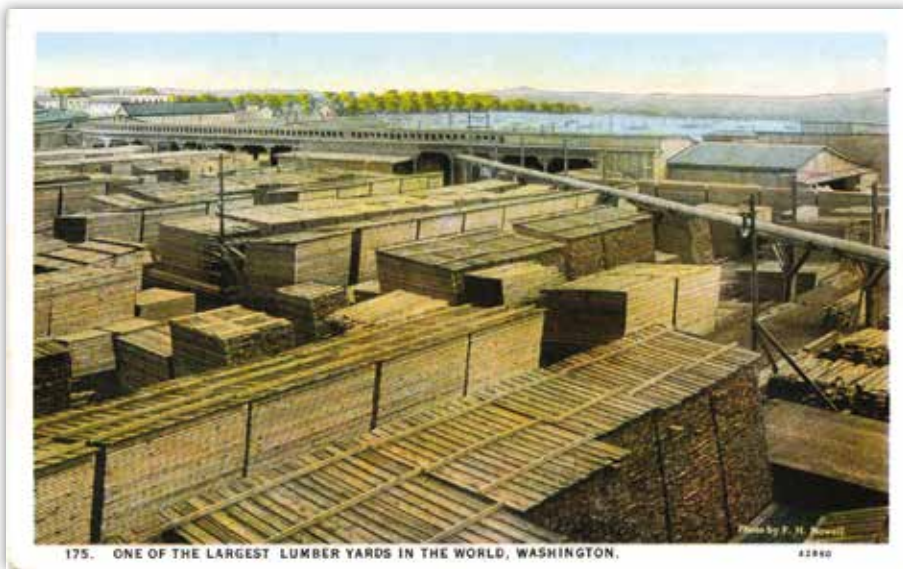
az aranyláz megsokszorozta az új telepések számát. Az évek során a nyugat felé vándorlás szinte teljesen kiszorította az indián őslakosságot, akiket végül rezervátumokba zártak. Az 1860-tól öt évig tartó polgárháború után felszabadították a rabszolgákat, átalakult a társadalom. Északon főleg az ipar, délen jellemzően a mezőgazdaság volt a gazdaság alapja. A XIX. század végére már közel 100 millióra duzzadt a lakosság. Ebben az időben az eredeti angol, ír, francia, holland, svéd és német lakosság mellé Európa más országaiból érkeztek lengyel, görög, olasz, dán, cseh és magyar bevándorlók is. Ebben az időben már igen nagy számú kínai is élt

Fából készült fűrész-előtölómű

Hagyományos fűrészmalom hajtóműve

175. ONE OF THE LARGEST LUMBER YARDS IN THE WORLD, WASHINGTON.

A világ egyik legnagyobb máglyatere – Washington

Amerikában. Európából elsősorban a szegényebb rétegek, egyszerű ipari és mezőgazdasági munkások, földművescsaládok vándoroltak ki. A hatalmas arányú fejlődés egyre több nagyvárost hozott létre, ahol a bevándorlók könnyen találtak munkát. A hatalmas szabad területeken növénytermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkozó farmok jöttek létre. Mivel az új telepéseknek lakni kellett valahol, a városokban elsősorban tégláépületek készültek, de a külvárosokban és vidéken mind a mai napig jellemző a fa alapanyagú, vázszerkezetű építkezés.

A telepések között sok mesterember is érkezett, akik jól bevált szerszámkészletükkel és sok évtizedes európai tapasztalattal az itt található anyagokból építkeztek. Északon fenyőfélék, nyugaton és délen pedig zömmel lombosfák hatalmas erdősegei biztosították a szükséges alapanyagot. Eleinte hagyományosan kézzel fűrészelve, majd a gyors folyású patakokra, folyókra telepített fűrészmalomokban készültek a gerendák, pallók, deszkák. A XIX. század elejétől pedig egyre több gőzgéppel hajtott fűrészmalom kezdett üzemelni.

Az új telepések otthonról hozott hagyományok alapján sorra építették a favázas, deszkaborítású, nagy teraszos házaikat, kúriáikat, templomaikat. De ugyanilyen technológiával készültek a pajták, csűrők, gabonátárolók, karámok is. Az 1850-es évektől a vasút- és úthálózat fejlődésével egyre távolabbi vidékekről lehetett a jó minőségű faanyagot beszerezni. A hegyek közötti mély völgyeket gyakran több tíz méter magas, favázas hidakkal küzdötték le. Fotók tanúskodnak arról, hogy a hegyvidékeken hogyan vágják ki az 50–60 méter magas, 4–5 méter átmérőjű mamutfenyőket és hogyan szállítják azokat vasúti kocsikon a fűrészüzemekbe. Érdekesség: az Egyesült Államokban a mai napig fűrészmalom azaz sawmill minden, akár a legmodernebb technológiájú fűrészüzem elnevezése. Ezzel emlékeznek a korai telepések vízre telepített deszkametsző malmaira. Mivel hatalmas mennyiségű faanyagot kellett folyamatosan az építkezésekhez szállítani, így a fűrész- és egyéb fafeldolgozó üzemek is hatalmas méretűek. Sok hektáros rönktároló tavak, hatalmas rönkterek és máglyaterek, valamint üzemcsarnokok jellemzik a mai

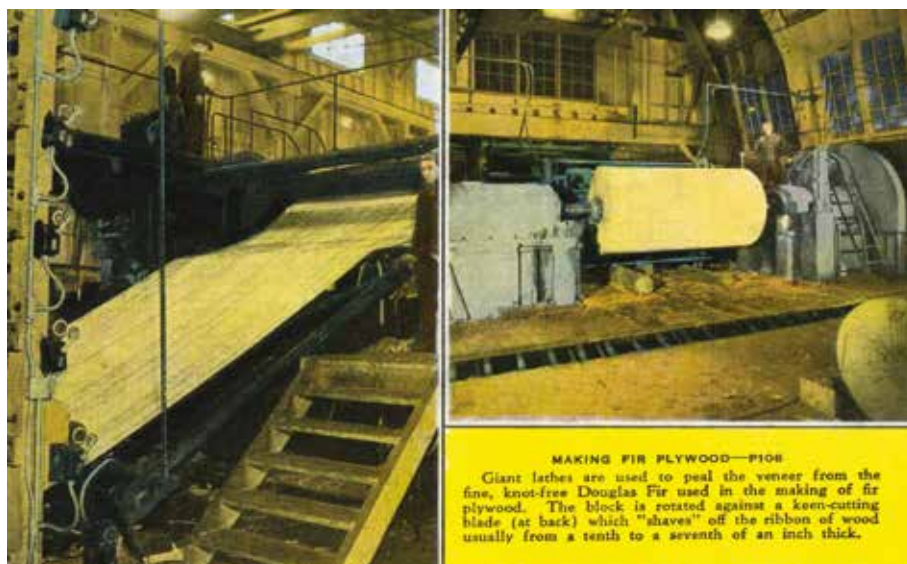
Rönktárolás tóban

Rönktároló medence

napig a fűrészüzemeket. A gépek egyre nagyobb teljesítményűek, a gyártott mennyiség folyamatosan nő. A XIX. század végi áramosítással a gőzgépeket mindenütt felváltotta az elektromos motorokkal működtetett gépek hada. Az Európában még a XX. század végéig általános keretfűrészgépeket (gattereket) Amerikában folyamatosan átállították rönkhasító körfűrészgépekre. Az azonos vágási síkban működő két fűrészlap 1,5 méter átmérőjű rönköt is képes szelteni akár 40–50 m/perc előtolással.

A fűrészáruhoz hasonlóan hatalmas mennyiségben volt szükség a házépítéseknel a gerendavázak belső és külső burkolataihoz, a válaszfalak építéséhez a különböző fajtájú rétegelt lemezekre. Napi több 10.000 m²-es mennyiségben készültek ezek az igen gyakran fenyő alapanyagú lemezek. Az ajtó- és bútorgyártásban zömmel lombos alapú rétegelt lemezeket használtak. A gyártás közben keletkezett hulladékot eleinte elégetéssel gőztermelésre használták. Az 1930-as évek elejétől dolgozták ki a forgácsológyártás, majd rövidebb később a farostlemezgyártás technológiáját. Ezzel nagymértékben nőtt az új,

Fenyőrönkök hámozása rétegelt lemez gyártásához

Rönkhasító körfűrész a XIX. század végéről – Maine

a házépítéseknel jól használható anyagok választéka.

A cikkben bemutatott képeslapok jól mutatják, hogy Amerikában az ipari kultúra is érték. Megközelítőleg 1930-tól az 1970-es évek végéig reprezentálják az amerikai fűrész- és alapanyaggyártó üzemeket. A képeslapok Demmel László váci gyűjtő barátom sok ezer darabos gyűjteményéből származnak. Hálás köszönet neki a bemutatás lehetőségéért.

Érdekességként említem, hogy Amerikában a néhány száz éves történelmi múltjuk emlékeit nagy

becsben tartják. Georgiában, Oregonban és Kaliforniában a mai napig működnek olyan, a XIX. század végi és XX. század eleji fűrészüzemek, melyeket korabeli gőzkazán lát el energiával és bennük korabeli gépeken dolgoznak. Ezek az antik üzemek élő múzeumként fogadják az évi sokezres látogatói csoportokat. ■

(Folytatjuk.)

